

nuomone, šis tyrinėjimas gerokai praturtina lig šiol turėtą gana monotonišką Lietuvos XX a. I pusės filosofijos vaizdą, parodo jį esant daug spalvingesnį, įvairesnį, prieštaringesnį.

[domu buvo išgirsti prof. E. Meškausko, disertacijoje tyrinėtų procesų liudininko, nuomonę. Sutikdamas su autorės išvadomis, profesorius siūlė atėityje dar pasigilinti į konkrečias istorines aplinkybes Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kurios turėjo įtakos vienokių ar kitokių filosofinių idėjų plitimui. Profesoriaus pasisakymas tapo simboliu gva grandimi tarp to, ką vadiname šiandiena, ir to, ką dažnas galime suvokti jau tik kaip istoriją.

Specializuotos tarybos sprendimu R. Rinkevičienei suteiktas filosofijos kandidatės laipsnis.

N. Lomanienė

Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija

Tą pačią dieną filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją sėkmingai apgynė Leonidas Donskis.

Leonidas Donskis – buvęs Universiteto Filosofijos katedros aspirantas (mokslinis vadovas – doc. K. Stoškus). Disertacijos tema – "Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija (Kultūros krizės sąvokos bei O. Špenglerio, A. J. Toinbio ir L. Memfordo istoriosofinių koncepcijų istorinė-metodologinė analizė)". Oficialieji oponentai – filosofijos daktaras prof. A. Gaižutis, filosofijos kandidatas V. Radžvilas, kolektyvinis oponentas – Vilniaus pedagoginio instituto Filosofijos katedra.

Disertacijų, kurios tirtų būtent šią kultūrososofinę problemą, pas mus dar nebuvo parašyta. Tačiau kultūrososofinė tradicija jau yra susiklosčiusi. Ši disertacija, atliepdama A. Maceinos darbams, įsilieja į šią tradiciją, kita vertus, sukuria dar nesvarstytų problemų ratą. Ji pastebi kiekvieną iškilesnę kultūrososofinę bei istoriosofinę refleksiją dabartinių Lietuvos filosofų darbuose. Tuo ji įsikomponuoja į ją supantį probleminį lauką, tačiau ir įgalina daryti išvadą, jog jis nėra labai platus, nes lengvai žvilgsniu aprėpiamas. Todėl naujas svarus kultūrososofinis tyrimas – lauktinas ir prasmingas.

Pirmame disertacijos skyriuje "Kultūros idėja ir kultūros raidos bei krizių filosofinės refleksijos susiformavimo prielaidos" disertantas analizuoja įvairius galimus kultūros kritikos variantus. Disertanto manymu, kultūros krizių problema, kaip teorinė problema, sui generis gimsta J. Burkhardto ir

F. Nyčės istoriosofiniuose apmąstymuose. Vėliau savo klasikinį pavidalą ji įgavo kultūros morfologijoje bei lokalinių civilizacijų koncepcijoje (N. Danilevskis, O. Špengleris, A. J. Toinbis ir kt.). Kultūros krizė čia jau nėra laikinas jos kūrybingumo bei vidinės energijos nuosmukis. Ji ženklina cikliškai besikartojančią katastrofą – ištisos kultūrinės epochos pabaigą. Disertanto teigimu, kultūros krizės teoriškai rezultatyviai ir gali būti mąstomos tik kaip istorijos krizės. Tuo tarpu kultūrinės kūrybos apskritai neigimas bei savosios civilizacijos kritika, absoliutizuojant kurį nors vieną pasirinktą aspektą, ženklina vienmatę kultūros interpretaciją. Disertantas grindžia mintį, jog kultūros krizių problemą galėjo suformuluoti tik moderniajai visuomenei būdingas antropocentrisis pasaulėvaizdis. Antropomorfinis solipsizmas – žmogaus kūrybinių galių ir kultūrinio genijaus suabsoliutinimas – ne tik nėra tvirtas istorijos kūrybos pamatas, bet ir įteisina kūrybos pavidalu destrukciją. Disertacijos autorius siekė tiksliai nusakyti galimus kultūros bei civilizacijos sąvokų vartojimo aspektus. Jis reziumuoja, jog kultūros ir civilizacijos dichotomijos konstatavimas ir jų distinkcija yra modernus Vakarų teorinės minties reiškinys. Iš vienos pusės, jis buvo sąlygotas XIX–XX a. išsikristalizavusių ir itin sustiprėjusių dviejų moderniosios humanistikos raidos tendencijų – vis labiau ryškėjusios antropocentrinės nuostatos, lėmusios savotiško pankultūralizmo susiformavimą, ir moderniojo istorizmo, virtusio istoriniu reliatyvizmu, plėtotės. Iš kitos pusės, tai buvo sąlygota ir fundamentalių teorinės sąmonės pokyčių. Buvo prarasta vientiso, harmoningo, racionaliai teoriškai rekonstruojamo pasaulio vizija. Ryškiausiai tai, anot disertanto, atsispindėjo O. Špenglerio, o vėliau ir A. J. Toinbio koncepcijose. Todėl disertacijoje daug vietos skiriama O. Špenglerio koncepcijos teorinių ištakų svarstymui, kultūros morfologijos bei kultūros monadologijos sąvokų teorinių prasmų nusakymui, O. Špenglerio bei A. J. Toinbio koncepcijų lyginamajai analizei. Autorius diskutuoja su kai kuriais šių koncepcijų vertinimais R. O. Kollingvudo bei K. P. Poperio darbuose.

Antrajame disertacijos skyriuje "Miesto Idėja ir miestų kultūros krizės filosofinė refleksija" aptariamas miesto idėjos teorinis tapšmas. Sykiu siekiama parodyti, kad kultūros krizės teorijas galima interpretuoti kaip miesto krizės teorijas. Kitaip tariant, siekiama pademonstruoti ir teoriškai pateisinti miesto filosofijos kritinėse istoriosofinėse XX a. teorijose būtinumą ir neišvengiamumą. Analizuojama O. Špenglerio ir L. Memfordo pasaulinio miesto (megapolio) koncepcija. Aptariama O. Špenglerio kultūros miesto (klasikinio miesto) bei kaimo iš vienos pusės ir megalopolio – iš kitos priešprieša. Trečia-

sis skyriaus paragrafas skirtas L. Memfordo kultūros krizės teorijos analizei. Čia disertantas siekia pagrįsti tezę, jog L. Memfordo teorija nėra vien miesto sociodinamikos ir istorinių jo tipų aprašymas. Tai rimtas mėginimas teoriškai suvokti ir eksplikuoti pačius Vakarų civilizacijos pagrindus. L. Memfordas, pasak autoriaus, savo megamašinos bei megatechnikos teorija papildė megalopolio teoriją, sykiu atverdamas naują teorinę erdvę šiuolaikinės kultūros krizės apmąstymams. L. Memfordo megacivilizacijos teoriją disertantas traktuoja kaip O. Špenglerio ir A. J. Toinbio istorijos bei kultūros krizių teorijų tęsą. Megacivilizacijos teoriją jis vertina kaip istorinio pesimizmo evoliucionavimo technologinio pesimizmo link atvejį, taip pat ir kaip Špengleriškojo civilizacijos supratimo bei interpretavimo variaciją ir savotišką kulminaciją.

Trečiajame disertacijos skyriuje "Radikalus istorizmas ir jo ryšys su moderniųjų kultūros kritika" disertantas eksplikavo kultūros krizės sąvokos ir istorizmo paradigmos ryšį. Jis padarė išvadą, jog radikalus istorizmas arba istorinis reliatyvizmas, pagrįstas deterministine bei fatalistine istorijos ir kultūros samprata, pagimdė neišvengiamo žlugimo idėją, ant kurios pamato išaugo radikaloji XIX-XX a. kultūros kritika. Todėl, jo nuomone, absoliutus ciklinės teorijos ir evoliucionizmo supriešinimas nėra teoriškai nepriekaištingas. Evoliucionizmas galys būti ne tik vienlinijinis, bet ir divergentinis. Kita vertus, tiek ciklinės teorijos, tiek evoliucionizmo atstovai gali būti radikalaus istorizmo paradigmos reiškiėjai. Vadinasi, ne su cikline teorija, o su istoriniu reliatyvizmu reikia sieti radikaliąją XIX-XX a. kultūros kritiką, svarstančią istorijos ir kultūros krizių problemą.

Oponentai pažymėjo, kad L. Donskio darbas atitinka filosofijos mokslų kandidatiniams disertacijoms keliamus reikalavimus, pabrėžė disertanto erudiciją, jo mokslinių interesų platumą, originalų mąstymo stilių ir sklandų minčių dėstymą. Autoriui būdinga dialogiška nuostata, korektiškas, pagarbus svarstymų autorių traktavimas. Ženklu ir tai, kad L. Donskio tyrimas papildė ne tik akademinį šios srities darbų skaičių, – autoriaus pagrindinės idėjos atsispindi gausiose ir įvairiose publikacijose.

J. Patkauskaitė